

თურქეთ - ამერიკის შეერთებული შტატების ურთიერთობების
პოლიტიკური ანალიზი თანამედროვე ეტაპზე

ბექა მაკარაძე

დოქტორანტი
ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
აღმოსავლეთმცოდნეობის დეპარტამენტი
საქართველო, ბათუმი

აბსტრაქტი

XX საუკუნის ბოლოს და XXI საუკუნის 10-იან წლებში თურქეთ-აშშ-ის ურთიერთობებში აღმავლობას დაღმავლობა ენაცვლებოდა. აშშ-თან ურთიერთობა არ ვითარდებოდა თურქეთის მოლოდინის შესაბამისად. ამის ერთ-ერთი მიზეზი არის სომხეთის, სირიის, ისრაელის, ირანის, ქურთების საკითხები, რომლებიც ყველაზე მნიშვნელოვანი და მგრძობიარე იყო ანკარისათვის.

XX საუკუნის 90-იან წლებში, „ცივი ომის“ დამთავრებამ და პოლიტიკური რუკიდან თურქეთის უმთავრესი საფრთხის - საბჭოთა კავშირის „წასვლამ“, ანკარას მისცა რეგიონში დამოუკიდებლად მოქმედების შესაძლებლობა, რომელმაც აქტიური სახე მიიღო XXI საუკუნის დასაწყისში.

თანამედროვე თურქეთის საგარეო პოლიტიკა ბევრი თავისებურებით გამოირჩევა. ეს გახლავთ „ახალი თურქეთის“ მოდელი, რომელიც განსაკუთრებით კონცენტრირებულია ახლო აღმოსავლეთსა და ისლამურ ქვეყნებზე. პოლიტიკის მთავარი მიზანი კი ამ რეგიონის მუსლიმ მოსახლეობაზე ზეგავლენის მოხდენა და ნეო-ოსმალური ღირებულებების გავრცელებაა. თურქეთის საგარეო ურთიერთობები საკუთარ როლს ძალიან დიდ მნიშვნე-

ელობას ანიჭებს. ისინი თვლიან, რომ ბალკანეთი - კავკასია - ახლო აღმოსავლეთის სამკუთხედში თურქეთს წამყვანი ადგილი უჭირავს და ლიდერობასაც ითავსებს და არ უნდა ვიფიქროთ, რომ ეს ყველაფერი მხოლოდ თურქეთის სუბიექტურ თვითაღქმას უკავშირდება. ამ მდგომარეობამდე თურქეთის რესპუბლიკა სხვა დასავლური სახელმწიფოების დამოკიდებულებამ მოიყვანა. თურქეთსა და ამერიკის შეერთებულ შტატებს შორის ურთიერთობას XX საუკუნის შუა წლებიდან ჩაეყარა საფუძველი, თუმცა თურქეთის, როგორც სეკულარული, დემოკრატიული მუსლიმური სახელმწიფოს იდეა უფრო ფართოდ ცნობილი მხოლოდ XXI საუკუნის დასაწყისში გახდა.

XXI საუკუნის დასაწყისში, თურქეთის საგარეო პოლიტიკის განახლებულმა მიდგომებმა, რა საკვირველია, სხვა ქვეყნებთან მის ურთიერთობებზეც იმოქმედა. უპირველეს ყოვლისა გარკვეული ცვლილებები მოხდა თურქეთის რესპუბლიკასა და მის დიდი ხნის სტრატეგიულ პარტნიორს, ამერიკის შეერთებულ შტატებს შორის.

თურქეთს, რომელსაც სურს იქცეს „უმაღლესი რანგის მსოფლიო ეკონომიკის“ ქვეყნად და გახდეს ლიბერალური დემოკრატიის სახელმწიფო, აუცილებლად მოუხდება აშშ-თან კავშირების გამყარება, რაც მისგან ნაწილობრივ მოითხოვს თავისი საგარეო პოლიტიკის პრიორიტეტების უფრო მკაფიო გამოკვეთასა და დაზუსტება - წარმართვას.

საკვანძო სიტყვები: თურქეთი; ამერიკის შეერთებული შტატები; პოლიტიკური ანალიზი.

შესავალი

თურქეთ - ამერიკის შეერთებული შტატების პოლიტიკური ურთიერთობების ანალიზი თანამედროვე ეტაპზე განაპირობა იმ გარემოებამ, რომ სწორედ ამ პერიოდში XX საუკუნის 90-იან წლებში, „ცივი ომის“ დამთავრებამ და პოლიტიკური რუკიდან თურქეთის უმთავრესი საფრთხის - საბჭოთა კავშირის „წასვლამ“, ანკარას მისცა რეგიონში დამოუკიდებლად მოქმედების

შესაძლებლობა, რომელმაც აქტიური სახე მიიღო XXI საუკუნის დასაწყისში.

თურქეთ - ამერიკის შეერთებული შტატების პოლიტიკური ურთიერთობების საკითხების შესწავლას თანამედროვე ეტაპზე ქართულ ისტორიოგრაფიაში სათანადო ყურადღება არ ეთმობა, არ მოგვეპოვება აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით ფუნდამენტური სამეცნიერო შრომები.

წინამდებარე სტატიაში თურქეთ - ამერიკის შეერთებული შტატების პოლიტიკური ურთიერთობების ანალიზი თანამედროვე ეტაპზე უწყვეტ ჯაჭვში განვიხილავთ, რაც საშუალებას გვაძლევს ნათლად წარმოვადგინოთ როგორც საკითხის ისტორიული ასპექტი, ისე მისი დღევანდელი რეალობა. ჩვენ შევეცადეთ მკვეთრი ზღვარი გაგვევლო იმ პრობლემებზე, რომლებმაც აქტიურად იჩინეს თავი თანამედროვე ეტაპზე თურქეთ-აშშ-ის ურთიერთობაში. მკითხველის განსასჯელია, თუ რამდენად შეეძელით ეს.

ნაშრომი დაფუძნებულია საკითხის ირგვლივ არსებულ სამეცნიერო ლიტერატურაზე.

მეთოდი

სტატიაში კრიტიკული ანალიზის მეთოდით შესწავლილია თურქეთ-ამერიკის შეერთებული შტატების პოლიტიკური ურთიერთობების ანალიზი თანამედროვე ეტაპზე.

შედეგები

თურქეთ-ამერიკის შეერთებული შტატების პოლიტიკური ურთიერთობების ანალიზის საკითხების შესწავლამ შესაძლებლობა მოგვცა გაგვეაზრებინა თურქეთ-აშშ-ის ურთიერთობების საკვანძო საკითხები და ისტორიული ასპექტები.

სტატიაში გამიჯნულია თურქეთ - ამერიკის შეერთებული შტატების პოლიტიკური ურთიერთობების ცალკეული საკითხები და ახლებურადაა წარმოდგენილი თანამედროვე მდგომარეობა.

მსჯელობა

თანამედროვე თურქეთის საგარეო პოლიტიკა ბევრი თავისებურებით გამოირჩევა. თურქეთის საგარეო პოლიტიკის განახლ-

ებულმა მიდგომებმა, კერძოდ „ახალი თურქეთის“ მოდელმა, უპირველეს ყოვლისა გარკვეული ცვლილებები მოახდინა თურქეთის რესპუბლიკასა და მის დიდი ხნის სტრატეგიულ პარტნიორს, ამერიკის შეერთებულ შტატებს შორის.

ქრონოლოგიური უზუსტობის თავიდან ასარიდებლად მოვლენებს მივყვით ეტაპობრივად. შეიძლება თამამად ითქვას, რომ თურქეთის პრეზიდენტ რეჯეფ თაიფ ერდოღანის პირველი გაფრთხილება და მცირე ინციდენტი შეერთებული შტატებისადმი, 2003 წელს მომხდა, როდესაც ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა ერაყში შეჭრის გადაწყვეტილება მიიღო, თურქეთმა და კერძოდ მაშინდელმა პრემიერ-მინისტრმა ერდოღანმა, აშშ-ს არ მისცა საჭაერო ბაზის პლაცდარმად გამოყენების უფლება. ეს ნაბიჯი მაშინ საკმაოდ ხისტ პასუხად აღიქმებოდა სტრატეგიული პარტნიორის მხრიდან, თუმცა დღეს, 18 წლის შემდეგ, როდესაც პრეზიდენტ ერდოღანის ქმედებებს ყოველდღიურად ვადევნებთ თვალს, ამგვარი ქმედების მიზეზი საკმაოდ ცხადი ხდება. აქედან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ თურქეთის რესპუბლიკასა და აშშ-ს შორის ურთიერთობების ცვლილების ყინული სწორედ ამ დროიდან დაიძრა. თურქეთში ინჯირლიკის საჭაერო ბაზა ამის შემდეგაც არაერთხელ გამხდარა უთანხმოების მიზეზი. 2014 წელს უკვე ტერორისტული ორგანიზაცია ISIL (ISIS)-ის წინააღმდეგ იერიშების განხორციელებაზე უარი უთხრა ერდოღანმა შეერთებულ შტატებს (მაკარაძე,2019:112).

აუცილებლად უნდა ვახსენოთ ის ფაქტორიც, რომელმაც, ვფიქრობ, ყველაზე მნიშვნელოვანი გავლენა იქონია თურქეთისა და ამერიკის შეერთებული შტატების ურთიერთობებზე. საუბარია თურქეთში 2016 წლის სამხედრო გადატრიალების მცდელობაზე, რამაც რეჯეფ თაიფ ერდოღანს სამოქმედო ნაბიჯების მთელი პალიტრა გადაუშალა. სამხედრო გადატრიალების მცდელობის საკმაოდ ხისტად ჩახშობის შემდეგ კი, შეიძლება ითქვას, ერდოღანი შეტევაზეც გადავიდა. კერძოდ, მისი მთავრობის ოფიციალურმა პირებმა ღიად დაადანაშაულეს ამერიკის შეერთებული შტატები ამბოხის სავარაუდო მეთაურის, ფეთულაჰ გიულენის, მფარველობაში. თურქეთი პროპაგანდისტული მეთოდებით ცდილობდა სამხედრო გადატრიალების მცდელობაში ამერიკული ნიშნების არსებობის დადასტურებას (Aydin,2016:152). ის

უნდობლობა, რომელიც დღითი-დღე იზრდება ამერიკის შეერთებულ შტატებსა და თურქეთს შორის მკვლევარების ნაწილი ბარაკ ობამას საგარეო პოლიტიკის თავისებურებებს აბრალებდა, სწორედ ამ ფაქტორების გათვალისწინებით, ორივე მხარეს მხსნელად იმ პერიოდში დონალდ ტრამპი ესახებოდათ. პირველ რიგში კი ეს ყველაფერი ტრამპის შეხედულებებით იყო განპირობებული. იგი გახლდათ რესპუბლიკელი კანდიდატი, კონსერვატორული შეხედულებების მქონე პიროვნება, რომელიც თავიდანვე საკმაოდ მკაფიო და მკაცრ განცხადებებს აკეთებდა. შესაბამისად, ამერიკულ პოლიტიკურ ელიტაშიც გაჩნდა იმის იმედი, რომ დონალდ ტრამპი თურქეთის საკითხს და კერძოდ ერდოღანთან ურთიერთობას მკაცრად მიუდგებოდა.

დონალდ ტრამპი ავტორიტარი ლიდერებისადმი საკმაოდ ლოიალური გამოდგა. რითიც ისარგებლა რეჟეფ თაიფ ერდოღანმა და გადაწყვიტა რუსეთისაგან შეემინა ჰაერსაწინააღმდეგო სისტემა S-400. აღნიშნული ქმედება ეწინააღმდეგება არა მხოლოდ ნატო-ს წევრობის სტანდარტებს, არამედ იგი პოლიტიკურ-დიპლომატიურადაც მიუღებელია. ყოველივე ამან უკმაყოფილება გამოიწვია ამერიკის შეერთებული შტატების პოლიტიკურ ელიტაშიც და წარმომადგენლობითმა პალატამ არა ერთხელ სცადა თურქეთისათვის სანქციების დაწესების პროცესის დაწყება, თუმცა მისი ყველა მცდელობა პრეზიდენტმა დონალდ ტრამპმა უგულვებელყო. თურქეთი ამ ნაბიჯით კი კიდევ უფრო დაახლოვდა რუსეთის ფედერაციასთან უსაფრთხოების თანამშრომლობის სფეროში.

გარდა ზემოთ ჩამოთვლილი მიზეზებისა, არსებობს კიდევ უამრავი ქმედება, რამაც თურქეთსა და აშშ-ს შორის ურთიერთობებს ჩრდილი მიაყენა. ამ მიზეზებში ერთიანდება როგორც პოლიტიკური საკითხები, ისე ეკონომიკური ქმედებები, ადამიანის უფლებათა თემები, თუმცა, ვფიქრობ, მათგან ყველაზე მნიშვნელოვანი თურქეთის მზარდი როლია ახლო აღმოსავლეთის რეგიონში. პრეზიდენტი ტრამპის ბოლო წლების მთავარი სამოქმედო გეგმა ახლო აღმოსავლეთიდან ამერიკული ჯარების გაყვანა და მათთვის დამოუკიდებლად განვითარების საშუალება იყო. შესაბამისად, მივიღეთ მოცემულობა, რომლის

მიხედვითაც გაჩნდა რეალური შანსი იმისა, რომ რეგიონში ათი ათასობით ამერიკული სამხედრო კონტიგენტი მნიშვნელოვნად შემცირებულიყო. რეჟეფ თავი ერდოლანმა კი გადაწყვიტა ამ ქმედების შედეგად დარჩენილი უფსკრულის ამოვსებაზე ფიქრი თავადვე დაეწყო. სწორედ ამიტომ ჩვენ ვიღებთ მოცემულობას, სადაც თურქეთი განსაკუთრებით აქტიურდება ახლო აღმოსავლეთში. იგი პარალელურად ებმება რამდენიმე საომარი სიტუაციაში სირიასა და ლიბიაში. მეტიც, სირიაში იგი აღწევს შეთანხმებას რუსეთთან, რის მიხედვითაც ორი სახელმწიფო ერთობლივ პატრულირებას ახორციელებს იდლიბის პროვინციაში. ამ უკანასკნელმა კი კიდევ უფრო დამაბა ვითარება თურქეთსა და ამერიკის შეერთებულ შტატებს შორის (**მაკარაძე, 2019:227**).

თუმცა, არ უნდა ვიფიქროთ, რომ შეერთებული შტატები თურქეთის ამგვარ ქმედებებს უყურადღებოდ ტოვებდა და ტრამპის ლოიალური დამოკიდებულებისდა მიუხედავად საპასუხო ზომებს არ იღებდა. რა საკვირველია, ეს ასე არ ყოფილა.

რეჟეფ თავი ერდოლანის საკმაოდ ხისტმა ნაბიჯებმა შეერთებული შტატების პოლიტიკურ ელიტაში შეიძლება ითქვას განგამის სიგნალი გაგზავნა. შექმნილი ვითარებიდან გამომდინარე, სულ უფრო მეტად გაჩნდა იმის აუცილებლობა, რომ ამერიკაში ალტერნატიულ რეალობაზე დაეწყოთ ფიქრი. რასაკვირველია, თურქეთს მტრად შეერთებულ შტატებში არავინ აღიქვამს, თუმცა ცხადია, რომ მისდამი ნდობის მაჩვენებელი საგრძნობლად შემცირდა. დასავლურ მედიაში სულ უფრო გახშირდა მოწოდებები თურქეთის დასავლური ალიანსიდან გარიცხვის შესახებ, რაც კვლავ მის თანამშრომლობას უკავშირდებოდა რუსეთის ფედერაციასთან თავდაცვის სფეროში. თუმცა, ყველამ კარგად ვიცით, რომ ამგვარი მოწოდებები უფრო მეტად პოლიტიკურ ხასიათს ატარებს და რეალურად საჭირო იყო უფრო მკაცრი, ქმედითი ნაბიჯების გადადგმა.

შეგვიძლია ვთქვათ, რომ თურქეთისა და ამერიკის შეერთებული შტატების ურთიერთობები დიდი გამოწვევის წინაშე დგას. ცხადია, რომ არც ერთ მხარეს არ სურს არსებული ვითარების გამწვავება და ორივე დამაბულობის განმუხტვისაკენ ისწრაფვის. თუმცა, ისიც აშკარაა, რომ შედეგის მისაღებად უფრო მეტი ძალისხმევაა საჭირო. რთული წარმოსადგენია, რომ მათ

შორის არსებული სტრატეგიული პარტნიორობა დაირღვეს და მეგობრობა მტრობამ ჩაანაცვლოს, თუმცა ფაქტია დამაბულობა დღითი-დღე იზრდება. ბოლო პერიოდში პალესტინა-ისრაელს შორის დაწყებულმა დაპირისპირებამაც მეტად დამაბა ურთიერთობა ახლო აღმოსავლეთში. თურქეთი პალესტინელებს მხარდაჭერას უცხადებს ისეთივე შემართებით, როგორც აზერბაიჯანელებს მთიან ყარაბაღში.

აშშ-ის ახალ პრეზიდენტ ჯო ბაიდენი, ხისტ პოლიტიკას იკავებს თურქეთის რესპუბლიკის პრეზიდენტ რეჯეფ თაიფ ერდოღანისადმი (რასაც თურქულ-ამერიკული ურთიერთობების გაციებას მიაწერენ).

ამდენად მნიშვნელოვანი იყო აშშ-ის ახალი სახელმწიფო მდივან ენტონი ბლინკენსა და თურქეთის საგარეო საქმეთა მინისტრ მევლუთ ჩავუშოღლუს შორის 2021 წლის 24 მარტს ბრიუსელში გამართული შეხვედრა, რაც ნატოს საგარეო საქმეთა მინისტრთა კონფერენციის ფარგლებში ჩატარდა (მაკარაძე, 2019:112).

როგორც აშშ-ის სახელმწიფო დეპარტამენტის მიერ შეხვედრის შემდეგ გავრცელებულ განცხადებაშია ნათქვამი, ბლინკენმა კიდევ ერთხელ მოუწოდა თურქეთს უარი თქვას რუსული წარმოების S-400-ებზე.

გავრცელებული ინფორმაციით, ბლინკენმა თურქი კოლეგა დამატებით გააფრთხილა, რომ ანკარამ არ შეიძინოს არც S-400-ების მეორე პარტია და არც რუსული წარმოების სამხედრო თვითმფრინავები SU-57 და SU-35-ები, რასაც შესაძლოა თურქეთის სამხედრო მრეწველობის კომპლექსის წინააღმდეგ უკვე მოქმედი სანქციების მეორე ტალღა მოჰყვეს.

როგორც ჩანს, თურქულმა მხარემ უარი არ თქვა უკვე შეძენილ S-400-ებზე, რადგან შეხვედრის შემდეგ ჩავუშოღლუმ ჟურნალისტებს განუცხადა, რომ სისტემები უკვე შეძენილია და „შეთანხმება შემდგარია“. თუმცა, მას არაფერი უთქვამს S-400-ების მეორე პარტიასა და SU-57/SU-35-ებზე.

სამაგიეროდ, ჩავუშოღლუმ გაიმეორა თურქეთის წინადადება ამერიკის შეერთებულ შტატებთან ერთობლივი კომისიის შექმნის თაობაზე, რომლის მიზანიც უნდა იყოს „ტექნიკური საკითხების დაზუსტება“. ანკარის სურვილია, ასეთი მექანიზმის საშუალებით აშშ და ნატო დაარწმუნოს სისტემების უსაფრთხოებაში,

რათა პერსპექტივაში საერთოდ მოიხსნას მის წინააღმდეგ არსებული სანქციები. თუმცა გამოჩნდა, რომ ვაშინგტონი ამ წინადადებას ენთუზიაზმით არ შეხვედრია. უფრო მეტიც, ბლინკენმა თურქ კოლეგას განუმარტა, რომ ამერიკის შეერთებულ შტატებში ხელისუფლების შტოებში ძალთა განაწილების სისტემა თეთრ სახლს არ აძლევს არსებული სიტუაციის თურქეთის სასარგებლოდ შეცვლის საშუალებას.

ბლინკენ-ჩავუშოღლუს შეხვედრა იმითაც იყო საინტერესო, რომ მათ ასევე განიხილეს ყველა ის აქტუალური საკითხი, რაც ორივე ქვეყნის ინტერესთა სფეროში შედის, როგორცაა: სირიისა და ლიბიის სამოქალაქო ომები, ერაყში არსებული სიტუაცია და აღმოსავლეთ ხმელთაშუაზღვაში თურქეთ-საბერძნეთის ბოლოდროინდელი დაპირისპირება.

2021 წლის 24 აპრილს აშშ-ის პრეზიდენტმა ჯო ბაიდენმა აღიარა სომეხთა გენოციდის საკითხი, რითაც გადალახა „პოლიტიკური რუბიკონი“ თურქულ-ამერიკულ ურთიერთობებში.

აშშ-ის პრეზიდენტის მიერ 106 წლის წინანდელი მოვლენების გენოციდად აღიარება ცალსახად პოლიტიკური ნაბიჯია, რომელსაც თავისი მიზნები და ამოცანები აქვს (**ბატიაშვილი, 2021**).

ეს, თავის მხრივ, არაერთგვარ დამოკიდებულებას იწვევს საერთაშორისო არენაზე და საინტერესოს ხდის თურქეთის პოზიციას ახალ რეალობაში.

აღიარების საკითხში გასათვალისწინებელია ის ფაქტორიც, რომ ამერიკის შეერთებული შტატების პოლიტიკური ელიტა (როგორც დემოკრატები, ისე რესპუბლიკელები) საკმაოდ შემფოთებულია ბოლო პერიოდში ნათლად გამოკვეთილი თურქეთის ქმედებების გამო, რისი მიზანიცაა ვაშინგტონისგან მაქსიმალურად დამოუკიდებელი საგარეო პოლიტიკის გატარება რეგიონში. ამერიკელები სწორედ ამ კონტექსტში განიხილავენ თურქეთის მიერ რუსული წარმოების საჰაერო თავდაცვის სისტემების შეძენის ფაქტს, რასაც, მართალია, შედარებით მსუბუქი, მაგრამ ფსიქოლოგიურად მაინც მნიშვნელოვანი ამერიკული სანქციების ამუშავება მოჰყვა.

გენოციდის აღიარებისთვის შესაფერისი დროის შერჩევას ვაშინგტონმა, სავარაუდოდ, ის ფაქტიც გაითვალისწინა, რომ

თურქეთი ამ ეტაპზე სერიოზულ ეკონომიკურ სირთულეებს (კოვიდით გამოწვეული ლოკადაუნებით განპირობებული სოციალურ-ეკონომიკური სახის პრობლემები, ქვეყნიდან დასავლური ინვესტიციების გადინება, თურქული ლირის გაუფასურება, გაზრდილი უმუშევრობა, სავალუტო რეზერვების შემცირება და ა.შ.) განიცდის და მას არ აქვს ფუფუნება ქმედითი ნაბიჯები გადადგას აშშ-ის წინააღდეგ, რაც უპირველესად ისევ ანკარასა და მის ეკონომიკას დააზარალებდა.

თურქეთ-დასავლეთის ურთიერთობებში არსებული არაერთი სირთულის მიუხედავად, ანკარას, საკუთარი პრაგმატული მიზნებიდან გამომდინარე, არ შეუძლია დასავლეთისთვის ზურგის შექცევა და რუსეთთან უპირობო დაახლოება. თავის მხრივ, არც მოსკოვს შესწევს უნარი, რომ ანკარას შესთავაზოს ალტერნატიული უსაფრთხოების გარანტიები ან ფინანსური დახმარება.

ანკარას ვერ უშველა ვერც რამდენიმე კვირის წინ მონტროს კონვენციის შესაძლო გადახედვის თაობაზე დასავლეთისთვის გაგზავნილმა მესიჯებმა და ვერც უკრაინის მიმართ გამოხატულმა ღია მხარდაჭერამ - თეთრმა სახლმა უბრალოდ არ გაითვალისწინა ეს ფაქტორები.

ამერიკული მხარის მიერ სომეხთა გენოციდის აღიარება ასევე წარმოადგენდა ერთგვარ მხარდაჭერას სომხეთის პროდასავლელი პრემიერ-მინისტრ ნიკოლ ფაშინიანის მიმართ, რომელსაც ყარაბაღის მეორე ომში სომხური მხარის დამარცხების შემდეგ წინ ვადამდელი საპარლამენტო არჩევნები ელის და რომლის ხელისუფლებიდან ჩამოშორებასაც რუსეთში დიდი ხანია ცდილობენ.

ანკარაში ფიქრობენ, რომ მიუღებელია ამ თემის პოლიტიზაცია. ამიტომ მათი წინადადებაა თურქი და სომეხი მეცნიერების მონაწილეობით ერთობლივი სამუშაო ჯგუფის შექმნა, რომლებიც იმუშავებდნენ ორივე ქვეყნის არქივებში, რისი მიზანიც იქნებოდა სიძარტლის დადგენა.

თურქეთში ეჭვობენ, რომ შემდგომ ეტაპზე გენოციდის მსხვერპლთა ან გადარჩენილთა შთამომავლებმა შესაძლოა მოითხოვონ კომპენსაცია, მათ შორის, ზოგი იმასაც შიშობს, რომ შესა-

ძლოა გაძლიერდეს ტერიტორიული პრეტენზიები თურქეთის აღმოსავლეთ პროვინციებზე.

2021 წლის 21 მაისს, საქართველოსთვის არცთუ სასიამოვნო ამბავი განაცხადა თურქეთის რესპუბლიკის შინაგან საქმეთა მინისტრმა სულეიმან სოულუმ, რომელმაც კიდევ ერთხელ დაადასტურა ამერიკის შეწერთებული შტატები თურქეთში გადატრიალების მოწყობის მცდელობაში და განაცხადა, რომ უსაფრთხოების სფეროში წყვეტს ვაშინგტონთან თანამშრომლობას (**ბატიაშვილი, 2021**).

საქართველოსთვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია, ნატოს ორ ძლიერ წევრ ქვეყანას (აშშ და თურქეთი) შორის რაც შეიძლება ახლო თანამშრომლობა არსებობდეს, რაც, სამწუხაროდ, არ გამოდის და როგორც ჩანს, მომავალში კიდევ უფრო ბევრი პრობლემა წარმოიქმნება მათ შორის.

ნატოს შიგნით ბზარის გაჩენა და დაპირისპირება კი მხოლოდ რუსეთის ინტერესებშია, რასაც ბოლო წლებია მოსკოვი ძალიან ოსტატურად ახერხებს კიდევ.

დასკვნა

როგორ შეიძლება შევავასოთ თურქეთ-აშშ-ის დამოკიდებულება ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით? რა თქმა უნდა ეს ურთიერთობები ორივე მხარისათვის სასიცოცხლო ღირებულებისაა. მიუხედავად, მათ შორის გარკვეულ საკითხებზე აზრთა სხვადასხვაობისა და წინააღმდეგობისა, შეიძლება ითქვას, თურქეთი დღესაც არის ახლო აღმოსავლეთის რეგიონში აშშ-ის დასაყრდენი. რომელიც მეტად არასტაბილურია, მისი მეზობელი სახელმწიფოების, ნებსით თუ უნებლიეთ, მრავალგვარი სახის კონფლიქტში ჩართულობის გამო.

თურქულ-ამერიკული ურთიერთობების ამჟამინდელი მდგომარეობა რადიკალურად განსხვავდება „ცივი ომის“ ეპოქის დროინდელისგან. მაშინ, როდესაც საბჭოთა საფრთხის გამო ორმა ქვეყანამ მალე შეძლო საერთო ენის გამონახვა, ვაშინგტონის „ქოლგის“ ქვეშ ყოფნა თურქეთის ხელისუფლებისათვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი იყო. თანამედროვე ეტაპზე კი, თურქეთისათვის აშშ-თან ასეთი გამაერთიანებელი საფრთხე აღარ არსებობს და ქვეყნის სათავეშიც სხვა ტიპის პოლიტიკური ლიდერი დგას. თურქეთის დღევანდელი პოლიტიკური კურსი,

წინა პერიოდისაგან განსხვავებით, უფრო მეტად ქვეყნის ინტერესებზეა ორიენტირებული.

თურქეთისა და აშშ-ის დღევანდელ ლიდერებს რიგ საკითხთან დაკავშირებით ერთმანეთისგან მკვეთრად განსხვავებული პოზიციები და შეხედულებები აქვთ. ისინი განსხვავებულად აღიქვამენ თავიანთი ქვეყნების ადგილსა და როლს საერთაშორისო ურთიერთობებში.

წლების განმავლობაში ამერიკულ-თურქულ ურთიერთობებში რიგი პრობლემა დაგროვდა, მათი გადაჭრა დროში გაიწელა. კრიზისის წარმოშობის შემდეგ განვითარებულმა მოვლენებმა კი გვიჩვენა, რომ თურქულ - ამერიკულ ურთიერთობებში დამაბულობა გრძელვადიანია და არ უნდა ველოდოთ მის სწრაფ მოგვარებას.

მკვეთრად დამაბული ურთიერთობის ფონზე დღის წესრიგში არ დამდგარა არც თურქეთის ტერიტორიაზე მდებარე ნატოს სამხედრო ბაზის ფუნქციონირების და არც ნატოდან თურქეთის გასვლის საკითხი, რაც დადებითი მოვლენაა და იძლევა იმის იმედს, რომ მომავალში სიტუაციის შემობრუნების საკმაო შანსები კიდევ არსებობს, მაგრამ დაზღვევის მიზნით, აშშ აქტიურად მუშაობს სათადარიგო გეგმაზე იმ შემთხვევისათვის, თუ თურქეთ - აშშ-ის ურთიერთობა ჩიხში შევა, ამოქმედდება ამერიკის „გეგმა ნომერი 2“, რომლითაც რუმინეთში, იორდანისა და აღმოსავლეთ ხმელთაშუა ზღვაში ლაგდება აშშ-ის სამხედრო ბაზები.

თურქეთი არაერთხელ დაემუქრა აშშ-ს, რომ ინჯირლიქის ბაზაზე წვდომას ჩამოართმევდა. სამწუხარო ისაა, რომ რასაც რ. თ. ერდოღანი აქამდე აშშ-თან მოლაპარაკების ტაქტიკად იყენებდა, ახლა ეროვნულ სენტიმენტად იქცა. თურქეთს მილიონზე მეტი ჯარისკაცი ჰყავს ნატოში და რაოდენობით აშშ-ის შემდეგ მეორე ადგილი უკავია.

თურქეთ - აშშ-ის ურთიერთობათა ისტორიაში, ასეთი დამაბული ვითარება ჯერ არ ყოფილა. რ.თ.ერდოღანის მმართველობის საწყის ეტაპზე, ვაშინგტონში ბევრს არ სჯეროდა, რომ ის თურქეთს დაამორებდა აშშ-ს, მაგრამ დღეს გაჩნდა ეჭვი, ამ საკითხთან დაკავშირებით. ისმის ის მოსაზრებაც, რომ აშშ-ისა-

თვის თურქეთი იმდენად მნიშვნელოვანია, რომ ერდოლანს მოთხოვნები უნდა დაუკმაყოფილონ, თუმცა იმ ადამიანების რიცხვი იზრდება, რომლებიც ფიქრობენ, რომ ერდოლანი თუ მიიღებს რაც სურს, მაშინ უბრალოდ ახალ მოთხოვნებს წამოაყენებს.

თურქეთი ნაციონალური იდეოლოგიის ქვეყანაა და მის პრეზიდენტს რ.თ.ერდოლანს, არ უჭირს ამ მიმართულებით ერის გაერთიანება, განსაკუთრებით მაშინ, როცა ქვეყანაში მთელ მედიაგარემოს აკონტროლებს და ამით სურს აჩვენოს აშშ-ს, რომ მათთან საგარეო საკითხებზე განსხვავებული პოზიციები და დამოკიდებულება თურქი ერიდან არის ნაკარნახევი, რითაც ზრდის მოსახლეობაში დამოუკიდებელი საგარეო პოლიტიკის სულისკვეთებას.

ანკარის ვაშინგტონთან დისტანცირების პარალელურად იზრდება თურქეთის რუსეთზე დამოკიდებულების ხარისხი.

ისმება კითხვა - რუსეთი სარგებლობს თურქეთსა და ამერიკას შორის დამაბული ურთიერთობით? ცხადია, რუსეთი ამით სარგებლობს. პუტინი დიპლომატიას, როგორც წესი, ნულოვანი ჯამის თამაშის ჭრილში ხედავს. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ თუ ამერიკამ წააგო, ეს რუსეთისთვის მოგება იქნება. 15 წლის წინ თურქეთი ამერიკის განსაკუთრებული პარტნიორი იყო. დღეს ეს ასე აღარ არის და იმაზეც კი მიდის აქტიური დებატები, უნდა იყოს თუ არა თურქეთი ნატოს წევრი. ეს, რა თქმა უნდა, პუტინს ძალიან აძლევს ხელს.

დასავლეთთან მუდმივი დაპირისპირების ფონზე, თურქეთს უჩნდება განცდა, რომ საგარეო პოლიტიკაში ის პუტინის თანასწორია, რომ მასაც იგივე წონა აქვს საერთაშორისო არენაზე, როგორც პუტინს.

პუტინს მსოფლიო პოლიტიკურ არენაზე გაცილებით მეტი ძალა აქვს ვიდრე ერდოლანს და რუსეთი გაცილებით ძლიერი ქვეყანაა, ვიდრე თურქეთი.

თურქეთსა და აშშ-ს შორის დამაბულობის გაგრძელების შემთხვევაში, მოსალოდნელია აშშ-ის მხრიდან ახალი სახის ეკონომიკური და სამხედრო სანქციების შემოღება თურქეთის წინააღმდეგ.

თურქეთს, რომელსაც სურს იქცეს „უმადლესი რანგის მსოფლიო ეკონომიკის“ ქვეყნად და გახდეს ლიბერალური დემოკრატიის სახელმწიფო, აუცილებლად მოუხდება აშშ-თან კავშირების გამყარება, რაც მისგან ნაწილობრივ მოითხოვს თავისი საგარეო პოლიტიკის პრიორიტეტების უფრო მკაფიო გამოკვეთასა და დაზუსტება - წარმართვას.

თურქეთსაც გააჩნია საკუთარი ინტერესები აშშ-თან მიმართებაში. მისთვის პრიორიტეტულია სტრატეგიულ პარტნიორობისა და ნატოს ფარგლებში არსებული პროექტები. მხედველობაშია ეკონომიკური პროექტების, სამხედრო შენაერთების გაძლიერება, აშშ-ს სამხედრო ბაზების არსებობა საკუთარ ტერიტორიაზე, რომელიც უსაფრთხოების გარანტიებს ქმნის და ა.შ. კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორია აშშ-ს შუამავლის როლი ევროკავშირთან, რომ მოხდეს მისი ინტეგრაცია.

თურქეთის რესპუბლიკა ადვილად არ დათმობს საკუთარ სურვილს აწარმოოს მაქსიმალურად დამოუკიდებელი საგარეო პოლიტიკა. შესაბამისად, დიდი ალბათობით, გაგრძელდება ნელი სვლით სიარულს ამ მიმართულებით.

ყოველივე ამას, შეიძლება მოჰყვეს ამერიკის შეერთებული შტატების მხრიდან ეკონომიკურის სანქციების კიდევ უფრო გაძლიერება.

XXI საუკუნის 20-იან წლებში, მოვლენათა განვითარების დინამიკა გვიჩვენებს, რომ ეს პრობლემები და სირთულეები თურქეთ-დასავლეთის ურთიერთობებში გარკვეული პერიოდის განმავლობაში გაგრძელდება.

ურთიერთობებში არსებული გაუგებრობების მიუხედავად, უახლოეს ხანში ნაკლებად მოსალოდნელია ამერიკის შეერთებული შტატებისაგან თურქეთის სრულად დისტანცირება.

ფაქტია, რომ, თურქეთი ვერ გახდება რუსეთის სტრატეგიული მოკავშირე, რადგან ამ ორ ქვეყანას სრულიად განსხვავებული და ხშირ შემთხვევაში ერთმანეთის საპირისპირო გრძელვადიანი ინტერესები აქვთ. რუსეთ-თურქეთის რეალური დაახლოება შესაძლებელი გახდება მხოლოდ მას შემდეგ, თუ თურქეთი უარს იტყვის ნატოს წევრობაზე.

თურქეთს, რომელსაც სურს იქცეს „უმაღლესი რანგის მსოფლიო ეკონომიკის“ ქვეყნად და გახდეს ლიბერალური დემოკრატიის სახელმწიფო, აუცილებლად მოუხდება აშშ-თან კავშირების გამყარება, რაც მისგან ნაწილობრივ მოითხოვს თავისი საგარეო პოლიტიკის პრიორიტეტების უფრო მკაფიო გამოკვეთასა და დაზუსტება - წარმართვას.

თურქეთისა და შეერთებული შტატების ურთიერთობები დიდი გამოწვევის წინაშე დგას. ცხადია, რომ არც ერთ მხარეს არ სურს არსებული ვითარების გამწვავება და ორივე დამაბულობის განმუხტვისაკენ ისწრაფვის. თუმცა, ისიც აშკარაა, რომ შედეგის მისაღებად უფრო მეტი ძალისხმევაა საჭირო. რთული წარმოსადგენია, რომ მათ შორის არსებული სტრატეგიული პარტნიორობა დაირღვეს და მეგობრობა მტრობამ ჩაანაცვლოს, თუმცა ფაქტია დამაბულობა დღითი-დღე იზრდება. ორივე მხარე ფიქრობს ალტერნატივებზე და საკუთარ დღის წესრიგს დამოუკიდებლად აყალიბებს. მხარეთა ეროვნული ინტერესები და საგარეო პოლიტიკის თავისებურებები ერთმანეთისაგან რიგ საკითხებში განსხვავდება, თუმცა საერთაშორისო უსაფრთხოებისაკენ სწრაფვა ყოველი სახელმწიფოს მოწოდება უნდა იყოს. თავისთავად საინტერესოა მოვლენათა განვითარება აშშ-ის ახალი ადმინისტრაციის პირობებშიც. თურქეთსაც და შეერთებულ შტატებსაც საკუთარი მყარი პოზიცია უკავიათ საერთაშორისო სისტემაში, შესაბამისად ეს ორი სახელმწიფო ერთმანეთისათვის მუდამ უდიდესი მნიშვნელობის მქონე იქნება. ხოლო ამ ურთიერთდამოკიდებულების თანამშრომლობაში გამოხატვა ყველასთვის უფრო ხელსაყრელი და მომგებიანი იქნება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Bat'iashvili, Z. (2021). Riti Dasrulda Baiden-Erdoghanis Shekhvedra? Axlo Aghmosavletshi Mimdinare Movlenebis Mimokhilva №16.) ბატიაშვილი,ზ. (2021) რითი დასრულდა ბაიდენ-ერდოღანის შეხვედრა? ახლო აღმოსავლეთში მიმდინარე მვლენების მიმოხილვა, №16. <https://www.gfsis>.

org/publications/view/2987;

2. Makaradze, B. (2019). Turket-Amerikis Sheertebuli Sht'at'ebis Urtiertobebi „Civi Omis“ Shemdgom Periodshi). Tbilisi). მკვარაძე, ბ. (2019). *თურქეთ - ამერიკის შეერთებული შტატების ურთიერთობები „ცივი ომის“ შემდგომ პერიოდში (2000-2017 წწ.)*, თბილისი.
3. Makaradze, E. (2019). Turketis Istoria 1918-2018 Wlebshi (Salekcio Chanats'erebi), Tbilisi. მკვარაძე, ე. (2019). *თურქეთის ისტორია 1918-2018 წლებში (სალექციო ჩანაწერები)*, თბილისი.
4. Aydın, A., Bakıncak, E., (2016). Uluslararası Güç Dengesi veİki Kutupluluk Arasındaki İlişki, *C.Ü. İktisadı ve İdari Bililer Dergisi*, 17 (1).

Political analysis of Turkish-American relations at the present stage

Beka Makaradze

Doctoral student
Batumi Shota Rustaveli State University
Department of Oriental Studies
Georgia, Batumi

Abstract

At the end of the XX century and in the 10s of the XXI century, there was observed some tension in Turkish-American relations, that were not developed in accordance with the expectations of Turkey. This was due to problems related to Armenia, Syria, Israel, Iran, Kurds, which were the most important and sensitive for Ankara.

The end of the „cold war" in the 1990s and the "withdrawal" from the political map of Turkey's main threat - the Soviet Union - provided Ankara with an opportunity to act independently in the region, And at the beginning of the XXI century, Turkey began to work most actively in this direction.

Turkey's modern foreign policy is distinguished by many features. This is the „New Turkey" model, which is especially concentrated on the Middle East and Islamic countries. The main goal of the policy is to influence the Muslim population of this region and spread neo-Ottoman values. Turkey attaches great importance to its international relations.

Turkey occupies a leading position and is at the head of the triangle of the Balkans - Caucasus - Middle East, and it should not be thought that all this is connected only with the subjective self-realization of Turkey. The Turkish Republic was brought to this state by the attitude of other Western states. Relations between Turkey and the United States began in the middle of the XX century, although the

idea of Turkey as a secular, democratic Muslim state became more widely known only in the early XXI century.

At the beginning of the XXI century, Turkey's renewed foreign policy approaches, of course, also influenced its relations with other countries. First of all, there have been some changes in relations between the Republic of Turkey and its long-standing strategic partner, the United States.

Turkey, which wants to transform itself into a country with a „world-class economy" and become a state with a liberal democracy, will inevitably have to forge ties with the United States, which in part will require it to clarify its foreign policy priorities.

Keywords: Turkey; United States of America; Political analysis.